

O připravenosti k bezmeznému odpuštění (Mt 18,21–22)

Petr Mareček

Ježíš mluví často o nezbytnosti odpuštění těm, kteří nám projevili bezpráví. Pokaždé však zdůrazňuje, že to, zda i my získáme odpuštění od Boha, na kterém závisí naše spása, záleží na naší připravenosti odpouštět. Již páté blahoslavenství: „Blahoslavení milosrdní, neboť oni dojdou milosrdenství“ (srov. Mt 5,7) je možné chápat jako výpověď o milosrdném odpuštění a ohlašování Božího odpuštění těm, kteří odpouštějí. Modlitbu „Otčenáš“ tvoří řada proseb. Tento sled proseb, které se obracejí na Boha, je jednou přerušen a referuje o našem vlastním lidském jednání: „jako i my odpouštíme našim viníkům“ (Mt 6,12). V prosbě adresované Bohu o odpuštění našich vin bychom měli dodat omezení: Ať nám Bůh odpustí (jen) v té míře, ve které jsme již odpustili našim dlužníkům. Tato prosba v modlitbě „Otčenáš“ je jedinou prosbou, jejíž tematika je znovu zmíněna v bezprostředním kontextu. Ježíš zdůrazňuje dokonce dvakrát nerozlučitelnou souvislost mezi naším odpuštěním a odpuštěním Božím: jestliže nebudeme schopni odpouštět, nemůžeme v žádném případě počítat s Božím odpuštěním (Mt 6,14–15). Tematicke odpuštění věnuje zvláštní pozornost čtvrtá velká Ježíšova řeč (Mt 18,1–35) v závěrečné části Matoušova evangelia, která líčí Ježíšovu cestu do Jeruzaléma, jeho utrpení, smrt a vzkříšení (16,21–28,20).¹ V 18. kapitole Ježíš poučuje učedníky o jejich vzájemném vztahu. Život tohoto společenství učedníků má být charakterizován „opravdovou velikostí“, která se uskutečňuje v bytí dítětem, v nezištné službě a ve vzájemném bezmezném odpuštění. Požadavek vzájemného odpuštění je nejen formulován jako výzva k stále připravenosti odpouštět (18,21–22), ale je nutností vzájemných vztahů Ježíšových učedníků (18,23–35). Z Matoušova evangelia je tudíž zřejmé, že schopnost odpouštět nepochybně náleží k nezbytným charakteristikám Ježíšových učedníků, a tedy křesťanského společenství.

Aktuálnost a důležitost „odpuštění“ nejen v životě křesťana, ale i každém mezilidském vztahu přivádí pozornost k předmětu této krátké studie, jímž je dialog mezi Petrem a Ježíšem na téma odpuštění v Mt 18,21–22.² Pokusíme se předložit analýzu tohoto textu v kontextu celého evangelia, která by napomohla odkrýt jeho důležitost a význam.³

1. Matouš v textu dvakrát uvádí *ἀνὰ τότε ἡμέρας ὁ Ἰησοῦς*, v 4,17 a 16,21; tato formulace je typickým výrazem pro dva začátky uvnitř evangelia. Tyto dvě césury jasně poukazují na počátek nové fáze Ježíšova života a zastávají tak funkci stěžejních bodů v členění evangelia do tří částí: 1. Ježíšovo představení (1,1–4,16); 2. Ježíšova činnost v Galileji (4,17–16,20); 3. Ježíšův osud v Jeruzalémě (16,21–28,20). Srov. J. D. KINGSBURY, *Matthew as Story*, 2. vyd., Philadelphia: Fortress Press, 1988, s. 40; A. SAND, *Das Matthäus-Evangelium*, EdF 275, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1991, s. 39–42; J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, II, HThK I/2, 2. vyd., Freiburg: Herder, 1992, s. 523; R. SCHNACKENBURG, *Die Person Jesu Christi im Spiegel der vier Evangelien*, HThK.S 4, 2. vyd., Freiburg: Herder 1994, s. 100; A. STOCK, *The Method and Message of Matthew*, Collegeville, MN: The Liturgical Press, 1994, s. 8.
2. Tato krátká perikopa má částečnou paralelu v Lukášově evangeliu (17,3–4).
3. Pokud jde o otázku historie tradice textu a jeho redakci viz např. W. PESCH, *Matthäus der Seelsorger: Das neue Verständnis der Evangelien dargestellt am Beispiel von Matthäus 18*, SBS 2, Stuttgart: Katholisches

1. STRUKTURA TEXTU

Naše perikopa se skládá ze tří částí. Po krátkém narativním úvodu Τότε προσελθὼν ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ (18,21a) následuje Petrova otázka Κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτόν; ἕως ἑπτάκις; (18,21b), na kterou Ježíš dává důraznou odpověď λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτάκις ἀλλὰ ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ (18,22).

2. NARATIVNÍ ÚVOD (18,21A)

Narativní úvod vyjádřený formulací Τότε προσελθὼν ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ (18,21a) připravuje Petrovu otázku (18,21b). Spojovací částice τότε, která uvozuje následující událost, je charakteristická pro Matoušovo evangelium (tότε: Mt 90; Mk 6; Lk 15).⁴

Sloveso προσέρχομαι, které znamená „přistoupit“, patří též k typickým výrazům Matouše (Mt 52; Mk 5; Lk 10).⁵ Toto sloveso, které je použito v narativní uvozovací větě v participiu, se často vyskytuje v Matoušově evangelii ve vztahu k Ježíšovi. K němu přistupuje pokušitel (4,3), zákoník (8,19), učedníci (5,1; 13,10; 15,12.23; 18,1), farizeové a saduceové (16,1), otec posedlého chlapce (17,14) a Petr (18,21). Ježíš sám pak po svém vzkříšení přistupuje k učedníkům (28,18). V každé z těchto událostí Ježíšova postava stojí ve středu pozornosti. Sloveso προσέρχομαι, které uvádí Petrovu otázku adresovanou Ježíšovi, tedy poukazuje na hlavní roli Ježíše v líčené události, ale zahrnuje v sobě též vedlejší význam, který vyjadřuje Ježíšovu důstojnost.⁶

Učedník Petr se objevuje 23krát u Matouše (Mk 20; Lk 19) a zaujímá tak zvláštní důležitost v celém evangelii. Petr je prvním učedníkem povoláním Ježíšem (4,18), Ježíš je u něj na návštěvě v jeho domě (8,14). Petr je jmenován jako první v seznamu učedníků (10,2), kráčí po vodách, aby se setkal s Ježíšem (14,28n). Petr je mluvčím učedníků (15,15; 17,4; 19,27, srov. 17,24; 18,21), vyznává, že Ježíš je Syn živého Boha (16,16). Ježíš chce na něm vybudovat svou církev (16,18), avšak zároveň ho zapuzuje, kvůli jeho lidskému smýšlení (16,23). Petrova osoba je však ve středu pozornosti též pro jeho prohlášení. Petr tvrdí, že se nepohorší nad Ježíšem, od něj neodpadne

Bibelwerk, 1966, s. 45n; W. G. THOMPSON, *Matthew's Advice to a Divided Community: Mt 17,22–18,35*, AnBib 44, Rome: Biblical Institute Press, 1970, s. 203–237.

4. Srov. J. C. HAWKINS, *Horae synopticae: Contributions to the Study of the Synoptic Problem*, Oxford: Clarendon, 1899, s. 7; F. BLASS – A. DEBRUNNER – F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, 17. vyd., Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1990, § 459,2. Pokud jde o aramejský jazykový podklad, viz A. H. MCNEILE, „Tότε in St. Matthew,“ *JThS*, roč. 12, 1910, s. 127n; M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Matthieu*, 8. vyd., EtB, Paris: Gabalda, 1948, s. CIX–CX; J. H. MOULTON – N. TURNER, *A Grammar of New Testament Greek*, III, *Syntax*, Edinburgh: T. & T. Clark, 1993, s. 341. Částice τότε společně s výrazy ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, které jsou časovými formulacemi, zastává funkci spojovacího článku mezi různými událostmi v Matoušově evangelii a vytváří tak časovou linii v dějinném vyprávění o Ježíšovi (srov. G. STRECKER, *Der Weg der Gerechtigkeit: Untersuchung zur Theologie des Matthäus*, FRLANT 82, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962, s. 90–93).
5. Srov. W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, 6. vyd., Berlin – New York: Walter De Gruyter, 1988, s. 1428n; W. SCHENK, *Die Sprache des Matthäus*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1987, s. 258–260.
6. R. H. GUNDRY, *Matthew: A Commentary on His Literary and Theological Art*, 2. vyd., Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1994, s. 370.

(26,33) a nezapře ho (26,35). V Getsemanech se po své první modlitbě o samotě Ježíš vrací ke spícím učedníkům a obrací se na Petra s otázkou (26,40). Po Ježíšově zatčení je Petr jediný, kdo ho následuje (26,58), posléze ho třikrát zapírá (26,70.72.74), avšak pak toho velmi lituje (26,75). Na druhé straně je třeba mít na zřeteli, že Matouš v 12,32 předkládá příslibenou možnost odpuštění i pro toho, kdo by mluvil proti Synu člověka. Přesto však je Petr přítomen mezi jedenácti učedníky při setkání se vzkříšeným Ježíšem v Galileji (28,16). Z tohoto všeho je zřejmá důležitost Petrovy osoby v Matoušově evangeliu.

Všechna tři synoptická evangelia představují Petra jako mluvčího ostatních apoštolů, Matouš však dělá z Petra jediného mluvčího. Sled výrazů „učedníci ... Petr“ se objevuje často v Matoušově evangeliu (14,26.28; 15,12.15; 16,13.16; 18,1.21; 19,25.27).⁷ Ve všech případech Ježíš mluví k učedníkům a Petr se na něj obrací se žádostí (14,28; 15,15), klade mu otázku (18,21; 19,27) nebo odpovídá na Mistrova slova (16,16.22). Funkce Petra jako mluvčího však ještě nedodává zvláštní postavení jeho osobě.⁸ Z tohoto důvodu se jeví důležité rozlišovat mezi rolí Petra jako mluvčího (např. 18,21) a ostatními místy, kde je vyzdvížena důležitost jeho osoby (např. Mt 14,28–31; 16,16–20; 17,24–27; Lk 5,1–11; 22,31–32; 24,34).⁹ Zkontextu celého evangelia je tedy zřejmé, že pro Matouše je Petr nejen mluvčím, ale i reprezentantem učedníků¹⁰ a v této funkci též vystupuje se svou otázkou adresovanou Ježíšovi.

3. PETROVA OTÁZKA (18,21B)

Dialog mezi Petrem a Ježíšem začíná dvěma přímými dotazy Petra: Κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτόν; ἕως ἐπτάκις (18,21b). Zatímco na začátku kapitoly učedníci společně položili Ježíšovi otázku (Mt 18,1), nyní se Petr ptá sám. Z otázky je patrné, že Petr ví o povinnosti odpouštět, kterou mají Ježíšovi učedníci. Petřův dotaz, který se týká měřítká připravenosti odpustit, nechává vyvstat otázkám: Je možné od Ježíšova učedníka očekávat, že stále znovu nabídne odpuštění, bez toho, že by provinilý projevil aktivní snahu o nápravu? Existuje nějaké měřítko, podle kterého by bylo možné odměřit povinnost připravenosti odpouštět?

Pokud pak jde o formulaci první otázky, je třeba dodat, že tento typ otázek se běžně objevuje ve všech synoptických evangeliích, avšak Matouš je upřednostňuje

7. Srov. K. L. SCHMIDT, *Der Rahmen der Geschichte Jesu: Literarkritische Untersuchungen zur ältesten Jesusüberlieferung*, Berlin: Trowitzsch, 1919, s. 236; G. STRECKER, *Der Weg*, s. 203–204; R. HUMMEL, *Die Auseinandersetzung zwischen Kirche und Judentum im Matthäusevangelium*, BEvTh 33, München: Kaiser, 1963, s. 62–63; R. BULTMANN, *Die Geschichte der synoptischen Tradition*, 7. vyd., Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1967, s. 71.

8. Srov. W. PESCH, *Matthäus der Seelsorger*, s. 46 pozn. 21.

9. Srov. M. J. WILKINS, *The Concept of Disciple in Matthew's Gospel: As Reflected in the Use of the Term Μαθητής*, NTS 59, Leiden: E. J. Brill, 1988, s. 199.

10. G. STRECKER, *Der Weg*, 205 mluví dokonce o typologické důležitosti osoby Petra: „Die Gestalt des Petrus sprengt den Rahmen der historischen Einmaligkeit der Leben-Jesu-Situation; sie hat primär nicht historische, sondern typologische Bedeutung; in ihr konkretisiert sich das Christsein des einzelnen in der Gemeinde, für das demnach das Nebeneinander von ‚negativen‘ und ‚positiven‘ Elementen charakteristisch zu sein scheint.“

(13,10; 15,12; 17,19; 18,1; 21,20; 24,3). Pomáhají mu zdůraznit dialogy a řeči.¹¹ Paratactická konstrukce věty se změnou podmětů (ἀμαρτήσῃ ... ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω...) se zdá více semitská než řecká. Vzhledem k tomu, že Petrova otázka se týká odpuštění, očekávala by se nejprve podřadná podmínková nebo časová věta.¹²

Petr oslovuje Ježíše κύριε „Pane“, titulem, který učedníci Ježíšovi stále používají v Matoušově evangeliu (Mt 19; Mk 2; Lk 16). Sám Petr se často obrací na Ježíše s tímto oslovením (Mt 14,28.30; 16,22; 17,4; Mk 9,5; Lk 9,33).¹³ Toto oslovení vypovídá o postoji úcty vůči jeho moci a majestátu. Ten, na kterého se Petr obrací, není pouze Učitelem a Mistrem, nýbrž je „Pánem“ plným Boží slávy, který uděluje instrukce s autoritou (srov. Mt 11,27; 28,18).¹⁴

První část otázky ἀμαρτήσῃ ... εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου (18,21b) připomíná formulaci v předcházející perikopě: ἀμαρτήσῃ [εἰς σέ] ὁ ἀδελφός σου (18,15a). Takováto shoda formulací poukazuje na skutečnost vzájemného vztahu těchto dvou perikop v kontextu celé řeči. Nicméně z textů je zřejmá též jejich vzájemná odlišnost. V 18,15a je použit slovesný tvar konjunktivu aoristu, který poukazuje na možnost zhřešení, v našem textu (18,21b) slovesný tvar v indikativu budoucího času v sobě zahrnuje význam opakující se činnosti. V 18,15a je bratr, který zhřeší, přirovnán k zatoulané ovci (18,12), na druhé straně text 18,21b je spojen s následujícím podobenstvím o dlužníkovi (18,24.28). Zvláštní jemný rozdíl vyjádřený v těchto dvou odpovídajících si formulacích je zřejmý na základě jejich rozdílného blízkého kontextu.¹⁵ Na spojitost 18,21b s podobenstvím o nemilosrdném služebníkově (18,23–34) poukazuje též druhé sloveso ἀφήσω, které ohlašuje téma odpuštění a které je rozvinuto v tomto podobenství (18,27.32; srov. 18,35). Tématika odpuštění skutečně patří mezi ty nejdůležitější v Matoušově evangeliu (6,12–14; 9,5n; 12,31n; 18,21.27.32; 26,28).

Matouš jistě nechce formulaci ἀμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου otázku zúžit pouze na mezilidské hříchy,¹⁶ avšak se chce znovu vrátit k formulaci ve verši 15 a její obsah hlouběji vyjasnit. Tato formulace dává najevo, že vzájemný vztah členů křesťanského společenství je určujícím prvkem pro jeho budování nebo ničení. Tento vzájemný

11. Srov. W. G. THOMSON, *Matthew's Advice*, s. 72n.

12. Srov. J. WELLHAUSEN, *Das Evangelium Matthaei*, 2. vyd., Berlin: Georg Reimer, 1914, s. 94; A. H. MCNEILE, *The Gospel According to St. Matthew: The Greek Text with Introduction, Notes and Indices*, London: Macmillan, 1915, s. 268; M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Matthieu*, s. 358; E. LOHMEYER – W. SCHMAUCH, *Das Evangelium des Matthäus*, 4. vyd., KEK, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1967, s. 278; E. KLOSTERMANN, *Das Matthäusevangelium*, 4. vyd., HNT 4, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) 1971, s. 151; F. BLASS – A. DEBRUNNER – F. REHKOPF, *Grammatik*, § 471,2; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium nach Matthäus*, 7. vyd., ThHK 1, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt 1990, s. 421; W. D. DAVIES – D. C. ALLISON, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew*, II, ICC, Edinburgh: T. & T. Clark, 1991, s. 792.

13. Tuto otázku dále projednává G. STRECKER, *Der Weg*, s. 123n; G. BORNKAMM, „Enderwartung und Kirche im Matthäusevangelium,“ in *Überlieferung und Auslegung im Matthäus-Evangelium*, 4. vyd., ed. G. Bornkamm – G. Barth – H. J. Held, WMANT 1, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener 1965, s. 38n.

14. Srov. W. TRILLING, *Hausordnung Gottes: Eine Auslegung von Matthäus 18*, WB.KK 10, Düsseldorf: Patmos, 1960, s. 57n; A. SAND, *Das Evangelium nach Matthäus*, RNT 1, Regensburg: Friedrich Pustet, 1986, s. 375; R. H. GUNDRY, *Matthew*, s. 370; A. STOCK, *The Method*, s. 294.

15. Srov. G. BAUMBACH, *Das Verständnis des Bösen in den synoptischen Evangelien*, ThA 19, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1963, s. 100.

16. P. BONNARD, „Composition et signification historique de Mt 18,“ in *Anamnesis*, CRThPh 3, Genève: La Concorde, 1980, s. 116: „le caractère d'une offense personnelle“. THEOPHYLAKT, s. 344 se domníval, že se zde jedná pouze o mezilidské hříchy, zatímco hříchy proti Bohu může odpustit pouze kněz (srov.

vztah má být bratrským vztahem (εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου). Druh a závažnost hříchu nejsou výslovně zmíněny, zdá se však, že je třeba myslet na širší oblast porušení prikázání lásky.

Zatímco v Lukášově paralelním textu 17,4 se mluví o sedminásobném odpuštění tomu, kdo s lítostí prosí o odpuštění, Matouš nemluví o žádné lítosti toho, kdo se prohřešil. Zdá se, že Matouš se nesnaží zdůraznit vzpurnost bratra, který zhřeší, avšak četnost prohřešení, které žádají odpuštění. Z kontextu naší perikopy je patrné, že texty 18,15–17 a 18,20n, které obsahují společné klíčové výrazy ἀμαρτήσῃ + εἰς a ὁ ἀδελφός σου, mají jistý společný tématický vztah. Nesnaží se Matouš postavením těchto dvou perikop vedle sebe nařídít postoj odpuštění v nepříjemných okolnostech, které jsou však nezbytné při získávání bratra, který zhřeší?¹⁷

Petrova druhá otázka ἕως ἑπτάκις; je jeho nabídkou odpuštění. Číslo sedm ve vztahu k provinění a odpuštění připomíná některé texty ze Starého zákona: Gen 4,15 mluví o sedminásobné pomstě Kaina; Lev 16,19: popisuje sedminásobné postříkání oltáře veleknězem v den smíření k očistění Izraelců; Lev 26,18 informuje o sedminásobném potrestání za hříchy; Přís 24,16 referuje o spravedlivém, který sedmkrát padá a povstává. Ve starozákonní literatuře se objevují narážky na skutečnost snášenlivosti křivdy čtyřikrát. Čtvrtý Judův a Izraelův hřích způsobuje ohlašování Hospodinova hněvu v Amosových prorockých slovech (Am 2,4.6). Na druhé straně Job zmiňuje, že Hospodin je ochoten zachránit dvakrát i třikrát (Job 33,29). Tento Petrův návrh o sedminásobném odpuštění nachází své paralely též v rabínské literatuře v kontextu právního systému.¹⁸

Petrova nabídka není ničím malým, avšak poukazuje na jeho velkodušnost a velkorysost,¹⁹ neboť „sedm“ platilo tradičně za číslo plnosti a dokonalosti (srov. Ž 119,164).²⁰ Když Petr navrhuje sedminásobné odpuštění, nemíní tím, že bratrovi by chtěl poskytnout jen ohraničené odpuštění.²¹ Petr se však přímo logicky ptá: Mám

U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, III, EKK I/3, Zürich: Benziger – Neukirchen: Neukirchener, 1997, s. 61 pozn. 5).

17. W.D. DAVIES – D. C. ALLISON, *A Critical*, II, s. 792.

18. Rabínské texty vyjevují praxi potřeby odpuštění provinilci více než jednou. Některé texty ohraničují odpuštění na třikrát (např. b. Yoma 86b–87a). Srov. H. L. STRACK – P. BILLERBECK, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrash*, I, München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1922, s. 795–797. Z takového židovského pojetí je možné se domnívat, že spravedlnost vyžaduje, aby bylo milosrdenství ohraničené. Jestli se můžeme domnívat, že trojnásobné odpouštění bylo obecně platným pravidlem, Petrův návrh se pak může zdát velmi velkorysý a o Ježíšově velkodušnosti už ani nemluvě. Srov. M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Matthieu*, 358; A. SCHLATTER, *Der Evangelist Matthäus*, 6. vyd., Stuttgart: Calwer, 1963, s. 559; E. LOHMEYER – W. SCHMAUCH, *Das Evangelium des Matthäus*, s. 278; E. KLOSTERMANN, *Das Matthäusevangelium*, s. 283; W.D. DAVIES – D. C. ALLISON, *A Critical*, II, s. 793.

19. Srov. P. GAECHTER, *Das Matthäus-Evangelium*, Innsbruck: Tyrolia, 1963, s. 605; F.W. BEARE, *The Gospel according to Matthew: A Commentary*, Oxford: Basil Blackwell, 1981, s. 381; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 421; T.W. BUCKLEY, *Seventy Times Seven: Sin, Judgment, and Forgiveness in Matthew*, Collegeville, MN: The Liturgical Press, 1991, s. 15.

20. K.H. RENGSTORF, „ἑπτά κτλ“ *ThWNT*, II, s. 624.628; D. SENIOR, „Matthew 18,21–35“ *Interp.*, roč. 41, 1987, s. 404; W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Matthäus*, ThHK 1, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 1998, s. 328n.

21. Takto již JAN ZLATOÚSTÝ (PG 58,587); J.P. MEIER, *The Vision of Matthew: Christ, Church, and Morality in the First Gospel*, New York: Crossroad, 1991, s. 133. A. STOCK, *The Method*, s. 295, se na druhé straně domnívá, že Petr ve své otázce minul hranici připravenosti k odpuštění. Srov. též G. MAIER, *Matthäus-Evangelium*, II, Neuhausen – Stuttgart: Hänssler, 1989, s. 80: „Irgendwo müsste doch die Vergebung einmal aufhören!“; L. MORRIS, *The Gospel according to Matthew*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1992, s. 471.

být připraven odpustit, i kdyby se prohřešení pravidelně opakovalo? Je ode mne očekáváno dokonalé odpuštění?²²

4. JEŽÍŠOVA ODPOVĚĎ (18,22)

Ježíšova odpověď na Petrovu otázku mohla být zodpovězena pouhým přitakáním „ano“. Ježíš však svojí krátce a důmyslně formulovanou odpovědí překvapuje. Jeho slova: λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτάκις ἀλλὰ ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ. (18,22) ještě stupňují dokonalost v připravenosti odpouštět. Ježíš dává na Petrovu otázku nečekanou odpověď, která dodává dialogu příslovečný tón.

Ježíšova odpověď je uvedena krátkou narativní větou λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, která je typická pro Matoušovo evangelium (4,10; 8,4.20; 26,52.64; srov. 9,28; 15,34; 19,21; 26,31). Historický přítomný čas slovesného tvaru λέγει, který je charakteristický znak Markova stylu (21,6), se též často objevuje u Matouše se slovesy vyjadřujícími mluvení.²³ Pokud jde o jméno Ἰησοῦς, Matouš je používá ve svém evangeliu mnohem častěji než ostatní synoptici (Mt 150; Mk 81; Lk 89).

Záporná částice οὐ na začátku Ježíšovy odpovědi má emfatický charakter. Ježíš svojí zápornou odpovědí opravuje Petrovu představu o pojmu odpuštění. Pokud jde o formulaci λέγω σοι, nejedná se zde o parenthetické vyjádření, tj. o vsuvku,²⁴ jako by bylo míněno: „ne (já ti říkám) sedmkrát“. Ježíš odpovídá jednoduše na Petrovu otázku a klade důraz na bezmezné odpuštění. Kontrast výrazů (οὐ ... ἀλλὰ) a formulace λέγω σοι zdůrazňují závěrečnou odpověď ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ.

Výraz ἑβδομηκοντάκις je *hapax legomenon* v NZ. Slovní spojení ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ se pak objevuje v LXX v Gen 4,24. Řecký výraz ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ je dvojnásobný, neboť by mohl znamenat buď „sedmdesátkrát sedmkrát“²⁵ nebo „sedmdesát sedmkrát“.²⁶ První možnost je upřednostněna na základě starých verzí textu Nového zákona

22. Srov. U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, III, s. 62.

23. Historický přítomný čas se objevuje u Matouše 93krát, z toho 68krát se slovesy vyjadřujícími mluvení. M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Matthieu*, s. xcii, vysvětluje tento Matoušův sklon: „La prédominance du présent pour le verbe dire est bien dans sa manière de poser la parole comme une chose importante et pour ainsi dire actuelle.“ Viz též W. SCHENK, „Das Präsens Historicum als Makrosyntaktisches Gliederungssignal im Matthäusevangelium,“ *NTS*, roč. 22, 1976, s. 464–475; W. D. DAVIES – D. C. ALLISON, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew*, I, ICC, Edinburgh: T. & T. Clark, 1988, s. 288; R. H. GUNDRY, *Matthew*, s. 370.

24. T. ZAHN, *Das Evangelium des Matthäus*, 2. vyd., KNT 1, Leipzig: A. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung, 1905, s. 584 pozn. 43; A. SCHLATTER, *Der Evangelist*, s. 559.

25. H. L. STRACK – P. BILLERBECK, *Kommentar*, I, s. 797; W. F. ALBRIGHT – C. S. MANN, *Matthew: Introduction, Translation, and Notes*, AncB 26, Garden City, NY: Doubleday, 1971, s. 222; E. SCHWEIZER, *Das Evangelium nach Matthäus*, NTD 2, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1973, s. 245; W. TRILLING, *Das wahre Israel. Studien zur Theologie des Matthäus-Evangeliums*, 3. vyd., EThSt 7, Leipzig: St. Benno – Verlag, 1975, s. 121; O. DA SPINETOLI, *Matteo: Il vangelo della chiesa*, 4. vyd., Assisi: Cittadella, 1983, s. 509; A. SAND, *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 375; D. SENIOR, „Matthew 18,21–35,“ *Interp.*, roč. 41, 1987, s. 404; J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, II, s. 142; H. FRANKEMÖLLE, *Matthäus: Kommentar*, II, Düsseldorf: Patmos, 1997, s. 264.

26. E. LOHMEYER – W. SCHMAUCH, *Das Evangelium des Matthäus*, s. 278; E. KLOSTERMANN, *Das Matthäusevangelium*, s. 152; W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch*, s. 429; R. SCHNACKENBURG, *Matthäusevangelium* 16,21–28,20, NEBNT I/2, Würzburg: Echter, 1987, s. 175; F. BLASS – A. DEBRUNNER – F. REHKOPF, *Grammatik*, § 248,2; J. H. MOULTON – W. F. HOWARD, *A Grammar of New Testament Greek, II, Accidence and Word-formation with an*

(včetně Vulgaty: *septuagies septies*). Ve prospěch druhé možnosti mluví hebrejský text v Gen 4,24 (שָׁבַע וְשָׁבַע).²⁷ Tímto problémem však není třeba se blíže zabývat,²⁸ neboť v obou případech tento výraz vyjadřuje zcela bezmezné odpouštění.²⁹ Ježíš zde nemluví o tom, že je třeba počítat, avšak být připraven odpouštět bez počítání. Kvalita křesťanského odpouštění tedy vyžaduje, aby nebylo chápáno kvantitativně.

Někteří exegeté se domnívají, že se zde jedná o narážku na Lámechův zpěv, který vypovídá o sedmeronásobné pomstě Kaina a sedmdesát a sedmeronásobné pomstě Lámecha (Gen 4,24).³⁰ Ježíš však zastává zcela opačný postoj vůči bezpočetné pomstě.³¹ Ježíš se tedy v žádném případě neodvolává na tento text. *Lex talionis*³² v Pentateuchu již dávno před Ježíšem zrušil platnost této bezuzdné pomsty, která se objevuje v Lámechově zpěvu (Gen 4,24). Opravdový člen křesťanského společenství nesmí nikdy odmítnout odpouštění bratrovi bez ohledu na to, kolikrát se proti němu prohřešil.³³ Ježíšova odpověď dává Petrovi najevo, že se od něho očekává dokonalá připravenost odpouštět, která by byla charakteristická bezmezností a bezpočetností v opakování. Takovouto Ježíšovu odpověď už není možné předčit.

Na první pohled se možná zdá, že perikopa Mt 18,21–22 si protirečí s předcházejícím textem. Jak může někdo zároveň projevit bezmezné odpouštění a rovněž se účastnit procesu nápravy bratra, který může končit přerušením vztahů s ním (Mt 18,15–17)? Takováto otázka však přehlíží skutečnost, že bratr, který utrpěl křivdu

Appendix on Semitisms in the New Testament, Edinburgh: T. & T. Clark, 1990, s. 175; R.H. GUNDRY, *Matthew*, s. 371; U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, III, s. 61, pozn. 1.

27. E. KAUTZSCH – A. E. COWLEY (eds.), *Genesis' Hebrew Grammar*, Oxford: Clarendon Press, 1990, § 134r.
28. Pro podrobnější popis problematiky dvou možných překladů viz U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, III, s. 61 pozn. 1. Viz též E. J. GOODSPEED, *Problems of New Testament Translation*, Chicago: University of Chicago, 1945, s. 29–31; R.H. GUNDRY, *The Use of the Old Testament in St. Matthew's Gospel with Special Reference to the Messianic Hope*, NTS 18, Leiden: E. J. Brill 1967, s. 139–140.
29. Např. J. KNABENBAUER, *Commentarius in Evangelium secundum Matthaum*, 3. vyd., I, CSS III/1, Paris: Lethielleux, 1922, s. 136n: „non numerum statuit hic, sed infinite, perpetuo et semper denotat; itaque remissionem non numero conclusit, sed perpetuo et semper concedendam significat.“ (S. Chrysostom); M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Matthieu*, s. 358; P. BONNARD, *L'Évangile selon saint Matthieu*, 2. vyd., CNT 1, Neuchâtel: Delachaux & Niestlé, 1970, s. 276; W. TRILLING, *Das wahre Israel*, s. 121; D. SENIOR, „Matthew 18,21–35“ *Interp.*, roč. 41, 1987, s. 404; H. MERKLEIN, „Der Prozess der Barmherzigkeit,“ in *Studien zum Matthäusevangelium*, Fs. W. Pesch, ed. L. Schenke, Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 1988, s. 204; J.P. MEIER, *The Vision of Matthew*, s. 133; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 421; L. MORRIS, *The Gospel according to Matthew*, s. 472; A. STOCK, *The Method*, s. 295; D. A. HAGNER, *Matthew 14–28*, WBC 33B, Dallas: Word Books, 1995, s. 537; H. FRANKEMÖLLE, *Matthäus*, II, s. 265; C. S. KEENER, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1999, s. 456.
30. Takto již TERTULIAN, *De orat.* 7; ORIGENES, *Comm.* Mt 14,5. Srov. dále T. ZAHN, *Das Evangelium des Matthäus*, s. 584 pozn. 43; W. C. ALLEN, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to St. Matthew*, 2. vyd., ICC, Edinburgh: T. & T. Clark, 1907, s. 199; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 421.
31. T.W. MANSON, *The Sayings of Jesus*, London: SCM Press, 1949, s. 212: „Just as in those old days there was no limit to hatred and vengeance, so among Christians there is to be no limit to mercy and forgiveness.“ Srov. A.H. MCNEILE, *The Gospel*, s. 268; J. SCHMID, *Das Evangelium nach Matthäus*, 5. vyd., RNT 1, Regensburg: Friedrich Pustet, 1965, s. 274; P. BONNARD, *L'Évangile*, s. 276; A. SAND, *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 376; C. S. KEENER, *A Commentary*, s. 457.
32. Viz dále G. WIGODER (ed.), *The Encyclopedia of Judaism*, New York, NY: Macmillan, 1989, s. 599.
33. Srov. W. C. ALLEN, *A Critical*, s. 199; E. SCHWEIZER, *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 246; A. SAND, *Das Evangelium nach Matthäus*, s. 376; M. J. WILKINS, *The Concept*, s. 199; W.D. DAVIES – D. C. ALLISON, *A Critical*, II, s. 793; J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, II, s. 145; G. SCHEUERMANN, *Gemeinde im Umbruch. Eine sozialgeschichtliche Studie zum Matthäusevangelium*, Fzb 77, Würzburg: Echter, 1996, s. 175; U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, III, s. 62.

a který se pokouší o nápravu toho, kdo mu ukřivdil, musel svému provinilci odpustit z celého srdce, jinak by bylo beznadějně se snažit o smíření. Ukřivděný bratr nevynakládá úsilí za účelem vlastního odškodnění, avšak snaží se získat zpět provinilce, aby už nehřešil.³⁴ Matouš svým rázným učením o odpuštění tudíž nechce ospravedlnit trpný souhlas vůči veškerým druhům zla, ale chce zdůraznit, že připravenost k bezmeznému odpuštění je neodlučně spjata s požadavkem nápravy hříšníka.

V židovské tradici „výtky“ a „lásky“ patří k sobě a nejsou chápány protikladně. Příkázání lásky vůči svému bližnímu v Lev 19,18 okamžitě následuje po klasickém textu, který se týká výtky (Lev 19,17). Křesťanské společenství na druhé straně nepřipouští určité způsoby chování, neboť by přestalo existovat, kdyby nevyžadovalo od svých členů uznání slovy i skutky Ježíšovo panování, které v sobě zahrnuje mnoho morálních požadavků. Duch odpuštění nemůže znamenat slepotu a lhostejnost vůči hříchu v církvi. Odpuštění stejně jako láska nesmí mít hranice. Bez tohoto odpuštění křesťanské společenství nemůže korigovat svéhlavé a umíněné, nemůže se modlit v jednotě a nemůže mít Ježíše ve svém středu.³⁵ Odpuštění má být vždy posledním slovem, aby tak pokaždé zvítězilo dobro. Milosrdné odpuštění má tedy být nejvyšší normou bratrského jednání. Takováto láska předává dále kolem sebe bezmezné odpuštění Boží, které sama zakusila (srov. Mt 18,27).

5. SHRNUTÍ

Krátký dialog mezi Petrem, representantem a mluvčím učedníků, a Ježíšem (Mt 18,21–22) vyjadřuje požadavek stále připravenosti odpouštět, který je závazný pro všechny Ježíšovy učedníky, tj. křesťany. Ježíš žádá odpuštění, které nezná hranice. Vyzývá tak k lepší spravedlnosti (srov. Mt 5,20) a dokonalosti (srov. Mt 5,48). Takováto dokonalost jednání však nemůže být zákonem a ani měřítkem, se kterým je možné druhé hodnotit, nýbrž je cílem cesty, na které křesťanské společenství kráčí ke svému Pánu. Pouze schopnost neustále nabízet milosrdné odpuštění může uchránit křesťanské společenství od ztráty své identity. Největším tajemstvím lásky, které má charakterizovat Ježíšovy učedníky, je totiž schopnost odpouštět.

34. A. PLUMMER, *An Exegetical Commentary on the Gospel According to St. Matthew*, London: Elliot Stock, 1909, s. 255.

35. A. SCHLATTER, *Der Evangelist*, s. 558.